

PROJEKTU LĪDZFINANSĒ
EIROPAS SAVIENĪBA

EIROPAS LAUKSAIMNIECĪBAS FONDS LAUKU ATTĪSTĪBAI:
EIROPA INVESTĒ LAUKU APVIDOS

Privātās mežsaimniecības attīstība. Priekšlikumi LAP 2014.-2020.

**MEŽSAIMNIECĪBAS PAKALPOJUMU KOOPERATĪVO SABIEDRĪBU
ATTĪSTĪBA 2014. GADĀ;**

**PRIEKŠLIKUMU IZSTRĀDE ŪDENSTEČU UN ŪDENSTILPJU
AIZSARGJOSLU APSAIMNIEKOŠANAS UZLABOŠANAI**

Atbalsta Zemkopības ministrija un Lauku atbalsta dienests

LATVIJAS MEŽA ĪPAŠNIEKU BIEDRĪBA

2014

Saturs

1. Meža īpašnieku kooperācija
 - 1.1. Meža īpašnieku kooperācijas attīstības analīze 2013.-2014.
 - 1.2. Priekšlikumu izstrāde Ministru kabineta noteikumiem, kas ietekmē MPKS darbību un attīstību.
 - 1.3. Iespējas kooperācijai meža nekosnes vērtību apsaimniekošanā.
2. Ūdensteču un ūdenstilpju aizsargjoslu apsaimniekošana
 - 2.1. Ūdensteču un ūdenstilpju aizsargjoslu apsaimniekošanas ietekme uz ūdens ekosistēmu
 - 2.2. Esošā aizsargjoslu apsaimniekošanas rezultātu regulējuma novērtējums
 - 2.3. Priekšlikumu izstrāde ūdensteču un ūdenstilpju aizsargjoslu apsaimniekošanas uzlabošanai.
 - 2.4. Priekšlikumu ietekmes analīze.

Lietotie saīsinājumi

COPA-COGECA	Eiropas līmeņa profesionālo lauksaimnieku un lauksaimniecības kooperācijas komitejas
DAP	Dabas aizsardzības pārvalde
LAD	Lauku atbalsta dienests
LLKA	Latvijas Lauksaimnieku kooperatīvu asociācija
LMIB	Latvijas Meža īpašnieku biedrība
MĪ	meža īpašnieks
MĪA	meža īpašnieku apvienība
MPKS	mežsaimniecības pakalpojumu kooperatīvā sabiedrība
MSI	meža statistiskā inventarizācija
VARAM	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija
VMD	Valsts meža dienests
ZM	Zemkopības ministrija

1. Meža īpašnieku kooperācijas attīstība

1.1 Meža īpašnieku kooperācijas attīstības analīze 2013.-2014.

Par meža īpašnieku kooperācijas atdzimšanas gadu var uzskatīt 2012., kad nodibinājas pirmā MPKS „Mežsaimnieks” Alsungā. Tās idejas autors un dibinātājs Grigorijs Rozentāls kā vienu no iemesliem šai iniciatīvai savulaik minēja, ka no malas skatoties, daudziem privātajiem mežiem ir vajadzīgs saimnieks. Par to liecināja gan daudzie meža īpašumu pārdošanas gadījumi, gan arī nesaimniekošana mežā. Kopš šī brīža diskusija par meža īpašnieku kooperāciju ir bijusi nozares dienas kārtībā, jo gan esošais regulējums, gan atbalsta pasākumi mežsaimniecībai, gan paši meža īpašnieki un meža nozares partneri par meža īpašnieku kooperāciju nerunāja. Diskusija tika uzsākta, lai risinātu jautājumiem, kas kavē meža īpašnieku kooperācijas attīstību – atbilstoša likumdošana, ES un valsts atbalsta iespējas, meža īpašnieku un nozares partneru informēšana par kooperāciju.

Izdarot nepieciešamos grozījumus, ar 2013.gada 1.janvāri kooperatīvo sabiedrību likums paredz dibināt un atzīt mežsaimniecības pakalpojumu kooperatīvās sabiedrības. Likuma izpratnē mežsaimniecības pakalpojumu kooperatīvā sabiedrība (MPKS) ir meža īpašnieku kooperatīvā sabiedrība, kura sniedz mežsaimniecības un mežsaimnieciskās produkcijas realizācijas pakalpojumus, bet nenodarbojas ar mežsaimnieciskās produkcijas ražošanu. Pievienojoties MPKS, meža īpašnieki iegūst iespēju pārdot koksni caur šo organizāciju, uzticēt daļu vai visu meža apsaimniekošanas darbu organizēšanu MPKS, saņemt profesionālu konsultāciju mežsaimniecības, nodokļu, likumdošanas, koksnes tirgus, u.c. ar meža apsaimniekošanu un izmantošanu saistītās jomās.

Atbilstoši likumam par MPKS biedru var būt fiziskā vai juridiskā persona, kas ir meža īpašnieks un izmanto mežsaimniecības pakalpojumu kooperatīvās sabiedrības pakalpojumus atbilstoši statūtu prasībām, kā arī cita mežsaimniecības pakalpojumu kooperatīvā sabiedrība.

Nepieciešamību pēc meža īpašnieku kooperācijas nosaka meža īpašnieku struktūra Latvijā. Saskaņā ar 2012.gadā veikto pētījumu, joprojām pastāv liels nelielo (zem 5 ha) meža īpašumu īpatsvars. ~53% meža īpašniekiem pēc skaita pieder ~13% meža platības, ~21% īpašumu grupā no 5 līdz 10 ha pieder ~16% platības. Kopā nelielajos (zem 10 ha) meža īpašumos ~66% meža īpašnieku pieder vien ~37% meža platību.

Kā galvenos ieguvumus meža īpašniekam no dalības MPKS var minēt

- **Labākas koksnes cenas un piemaksas.** Realizējot apaļkoksni caur MPKS ir lielāka iespēja tos piegādāt pa tiešo pārstādātājam, kas ļautu meža īpašniekam dabūt labāku cenu.
- **Lielākas garantijas darbu kvalitatīvā izpildē.** MPKS ar pakalpojumu sniedzējiem slēdz līgumus par ilgtermiņa sadarbību, kas ļauj izvēlēties stabilu un profesionālu pakalpojumu par izdevīgām cenām.
- **Mazāki finanšu riski.** Strādājot uz ilgtermiņa līgumu pamata, meža īpašniekam darījumi ir nodrošināti pret krāpnieciskiem gadījumiem vai līgumpartneru saistību neizpildi.
- **Bezmaksas informācija un konsultācijas.** MPKS nodrošina biedriem aktuālo informāciju par izmaiņām likumdošanā un valsts un ES atbalsta iespējām.
- **Izglītojošie semināri.** MPKS ir sadarbības partneris meža nozarē, tādējādi ir iespējas izglītot biedrus par zinātniskām atziņām mežsaimniecībā sadarbojoties ar zinātniskām un izglītības organizācijām.
- **Socializēšanās ar domu biedriem.** Organizējot MPKS darbību, tiek apvienoti cilvēki ar līdzīgu interesi, kas dod iespēju dalīties pieredzē, piedalīties kopīgos pasākumos un būt sabiedriski aktīviem.
- **Īpašuma daļa uzņēmumā, kas nodarbojas ar Jūsu meža īpašuma apsaimniekošanu.** Pārlicība, ka sekmīga uzņēmuma darbība vairo ikviena biedra kapitālu ir būtisks faktors līdzdalībai un aktivitātei MPKS attīstībā.
- **Godīgums.** MPKS pamatvērtība ir savstarpēja uzticēšanās. MPKS vadītājiem un darbiniekiem ir izšķiroši svarīgi nodrošināt caurskatāmību lēmumu pieņemšanā, lai uzņēmumam būtu nevainojama reputācija.

2013.gads bija pirmais MPKS izaugsmes gads – nodibinātas un darbu uzsākušas 6 kooperatīvās sabiedrības. Divas MPKS dibinātas 2012.gadā un četras 2013.gadā.

MPKS «Mežsaimnieks» (Alsunga, 2012)

MPKS «Vidzeme» (Madona, 2012)

MPKS «L.V. Mežs» (Inčukalns, 2013)

MPKS «Vidzemes ekomežs» (Līgatne, 2013)

MPKS «Beverīnas zeme» (Trikāta, 2013)

MPKS «Tukuma mežīpašnieki» (Tukums, 2013)

MPKS «Ūsiņš» (Ogre, 2014)

MPKS attīstība 2013. un 2014.gadā

Kā galvenie rādītāji MPKS darbībai tiek analizēti: biedru skaits, apsaimniekotā meža platība, algotie darbinieki un apgrozījums. 2013.gadā MPKS ir 15-20 biedri, kuru meža apsaimniekotā platība svārstās no 346 līdz 2000 ha. 2013.gadā šo MPKS vidējais mežsaimniecības preču un pakalpojumu kopējais apgrozījums bija 124 367 eiro vai vidējais 71 434 eiro uz 1.oktobri. 2013.gadā sabiedrības kopā nodarbināja 8 darbiniekus, vidēji viena sabiedrība nodarbināja divus darbiniekus.

2014.gadā nodarbināto skaits palielinājās par 53 procentiem, kopā MPKS nodarbina 15 darbiniekus. MPKS kopējais apgrozījums uz 2014.gada 1.septembri - 568 tūkstoši eiro, vai vidēji 142 000 eiro uz 1.septembri, kas ir vidēji uz pusi vairāk nekā 2013.gadā.

Attīstību veicinošie un kavējošie faktori faktori

Analizējot kooperatīvu attīstību līdzšinējā posmā, apstiprinās viedoklis, ka kooperatīvu attīstība noritēs lēnām. Kā būtiskākais kavēklis straujākai attīstībai tiek minēts starta kapitāla trūkums. Kā attīstību kavējošie faktori tiek minēti apgrozāmo līdzekļu trūkums, ražošanas iekārtu trūkums, liels darbaspēka nodoklis, neskaidra

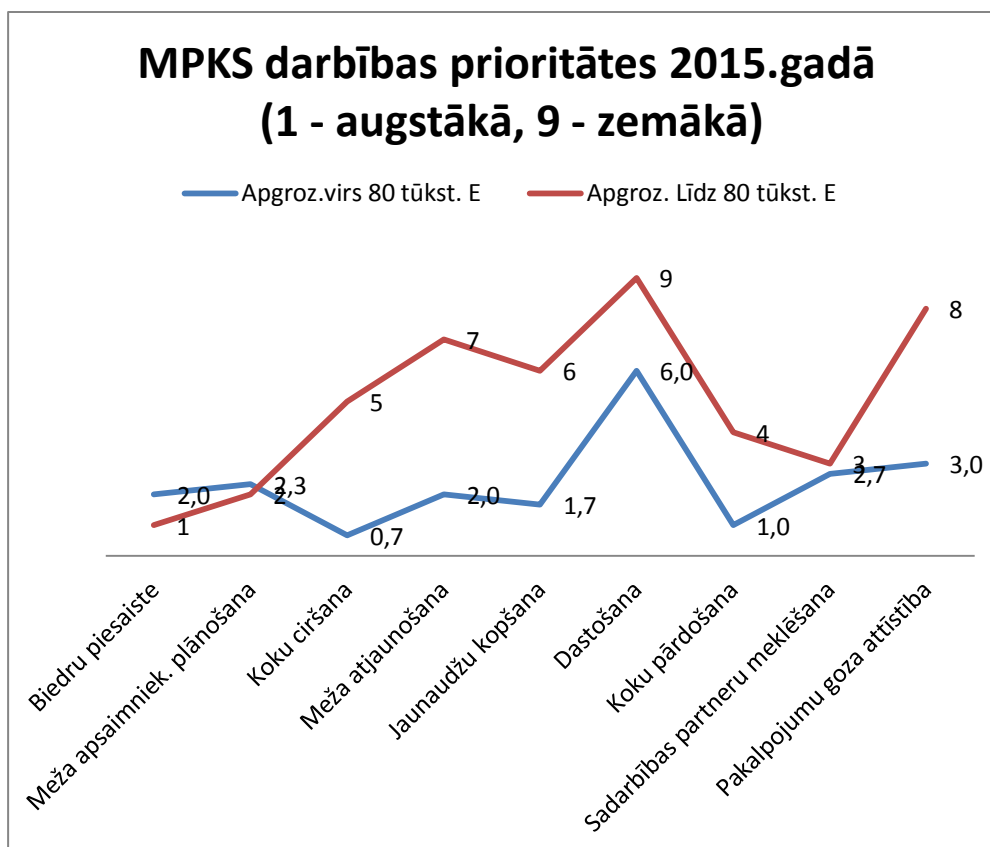

sadarbība ar VMD biroju darbiniekiem – informācija par nepieciešamajiem mežsaimniecības pakalpojumiem tiek nodota atsevišķām firmām, neskaidrība ar atzišanas kritērijiem un citiem atbalsta veidiem. No likumdošanas viedokļa MPKS nav īpašu priekšrocību salīdzinot ar uzņēmumiem. Trūkst plašākas kooperācijas popularizēšanas.

MPKS nosauc arī faktorus, kas palīdzētu attīstīties nākotnē: GPS iekārta, datorprogrammas, pašvaldību iesaistīšanās, sadarbība ar LLKA, atbalsts meža tehnikas iegādei ar 50-80% intensitāti, skaidri kritēriji ES atbalstam, kas dotu priekšroku strādājošiem kooperatīviem, atbalsts jaunu biedru piesaistei, ES atbalsts, kurus piedāvāt meža īpašniekiem caur pakalpojumu.

MPKS izmanto šādus pašreklāmas kanālus: raksti vietējā presē, nozares laikrakstos, reklāma citu organizāciju mājas lapās, mājas lapa, Twitter un Facebook konti, apmācību pasākumi, dalība izstādēs.

Analizējot MPKS darbības prioritātēs, arī 2015.gadam iezīmējas atšķirības starp MPKS ar mazāku un lielāku apgrozījumu. Kā redzams 1.grafikā, MPKS ar apgrozījumu līdz 80 tūkstošiem eiro, par prioritārām vērtē uz darba plānošanu vērstas darbības: sadarbības partneru meklēšanu, meža apsaimniekošanas plānošanu un biedru piesaisti. Savukārt MPKS ar apgrozījumu virs 80 tūkstošiem eiro kā prioritāras min uz ražošanu vērstas darbības kā mežizstrādi, meža atjaunošanu, jaunaudžu kopšanu. Visas MPKS min biedru piesaisti arī kā prioritāru.

1. Grafiks: MPKS darbības prioritātes 2015.gadā

Kooperatīvo sabiedrību likuma 33.pants nosaka atbilstīgākām sabiedrībām nodokļu atvieglojumus, kurus var saņemt nodokļu likumos paredzētajā kārtībā. Ievērojot nodokļu likumos noteikto kārtību, atbilstīgā sabiedrība uzņēmumu ienākuma nodokli nemaksā patstāvīgi, bet katrs atbilstīgās sabiedrības biedrs maksā attiecīgi iedzīvotāju ienākuma nodokli vai uzņēmumu ienākuma nodokli no pārpalikuma daļas, kas tam pienākas.

Saskaņā ar 2013.gada 29.janvāra Ministru kabineta noteikumiem Nr.73 "Noteikumi par lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību un mežsaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību atbilstības izvērtēšanu", 2014.gadā atbilstības statusu ieguva četras sabiedrības, kuras līdz ar statusa iegūšanu ir tiesīgas pretendēt uz nodokļu atvieglojumiem.

Saskaņā ar Zemkopības ministrijas sagatavoto „**Informatīvo ziņojumu par mežsaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību izveidi un to biedru nodokļu maksāšanas kārtības praktiskās īstenošanas gaitu**”, par 2013.pārskata gadu atbilstīgo sabiedrību iegūtās peļņas apmērs (iespējamaais ar nodokli apliekamā ienākuma apmērs) bija 67 782,77 *euro*, ņemot vērā to, ka sabiedrība nodokli nemaksā patstāvīgi, bet katrs atbilstīgās sabiedrības biedrs maksā attiecīgi iedzīvotāju ienākuma nodokli vai uzņēmumu ienākumu nodokli no pārpalikuma daļas, kas tam pienākas, provizoriski sabiedrību Kooperatīvo sabiedrību likuma 33.pantā noteiktais uzņēmumu ienākuma nodokļu atvieglojums 2013.gadā bija 10 167, 41 *euro*.

Apkopojot veiktajā MPKS darbības attīstības anlīzē iegūto informāciju, var izdarīt šādus secinājumus:

1. Tirgū pēdējo divu gadu laikā ir ienākuši pašiem meža īpašniekiem piederoši koksnes tirdzniecības un mežsaimniecisko pakalpojumu iepirkšanas uzņēmumi.
2. MPKS pirmajos darbības gados attīstība norit lēni, pakāpeniski; to ietekmē gan mainīgā normatīvā vide, gan pašu biedru aktivitāte.
3. Kritiski svarīga ir apgrozāmo līdzekļu pieejamība pirmajos darbības gados, bez kuras nav iespējams veikt darījumus, kas mežsaimniecībā ir salīdzinoši ar lielu finanšu ietilpību.
4. Vismaz daļa no MPKS jau šodien spēj nodrošināt pilnu mežsaimniecisko darbu ciklu.
5. Lai arī meža kooperatīvu apgrozījums strauji aug, tas ir neliels un kooperatīvi šobrīd aptver tikai vienu meža īpašnieku no tūkstoša.
6. MPKS dibināšana sniedz jaunas iespējas meža īpašniekiem gan meža apsaimniekošanas jomā, gan produkcijas kopīgai realizēšanai tirgū, gan izglītošanās jomā.
7. Pēc veiksmīgāko MPKS darbības piemēriem var spriest, ka to darbība pamazām nostabilizējas, pārejot no darbības plānošanas fāzes uz ražošanu.
8. MPKS dibināšana tautsaimniecības līmenī palielina iedzīvotāju ekonomisko aktivitāti, radot jaunas darba vietas un palielinot nodarbinātību kopumā.
9. Tālākās attīstības potenciāls tuvākajos gados ir ievērojams.

1.2. Priekšlikumu izstrāde normatīvajiem aktiem, kas regulē MPKS darbību.

Lai uzlabotu normatīvo vidi, kas ietekmē MPKS darbību un attīstību, LMIB ir iesniegusi Zemkopības ministrijai, sadarbībā ar strādājošam MPKS izstrādātus priekšlikumus par diviem ministru kabineta noteikumu projektiem.

MK noteikumu "Noteikumi par lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību un mežsaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību atbilstības izvērtēšanu" grozījumu projektam (kāds tas tika saņemts saskaņošanai):

- 1.2.1. priekšlikums svītrot punktā 11.3. iekļauto normu, jo mežsaimniecības darbu specifika ir tāda, ka galvenā koksnes ražas iegūšana notiek ziemas mēnešos, kad veidojas sasalums vai citā laikā, kad laika apstākļi ļauj veikt darbību mežā, līdz ar to, prasība par ierobežojumiem apgrozījumam gada pēdējos 2 mēnešos ir neloģiska;
- 1.2.2. punktā 11.4. iekļauto normu vajadzētu saglabāt ar tādiem pašiem nosacījumiem, kādi tie ir pašlaik spēkā esošo MK noteikumu punktā 8.2. Mežsaimniecības pakalpojumu kooperatīvi ir pašā attīstības sākumposmā, kad būtiski resursi attīstībai varētu tikt gūti sniedzot pakalpojumus tiem meža īpašniekiem, kas vēl nav kooperatīva biedri, daļa no viņiem, novērtējot kooperatīva priekšrocības, ar laiku arī varētu kļūt par biedriem
- 1.2.3. ņemot vērā to, ka pirmajos kooperatīva darbības gados, ilgā mežsaimnieciskā cikla dēļ, daļai biedru varētu nebūt darījumu ar kooperatīvu, nedrīkst noteikt pārāk lielu aktīvo biedru skaitu, tādēļ punktu 11.10. ierosinām izteikt šādā redakcijā

11.10. minimālais sabiedrības biedru skaits, ar kuriem sabiedrībai ir mežsaimniecības preču un mežsaimniecības pakalpojumu apgrozījums sabiedrības pirmajā saimnieciskās darbības gadā ir 5. Atkārtoti pretendējot uz atbilstības statusu minimālais sabiedrības biedru skaits, ar kuriem sabiedrībai ir mežsaimniecības preču un mežsaimniecības pakalpojumu apgrozījums, palielinās vismaz par vienu biedru gadā, līdz tas sasniedz 20.

- 1.2.4. Punkta 11.12. redakciju saskaņot ar punkta 11.10. redakciju, izsakot to kā:
11.12. sabiedrība otrajā saimnieciskās darbības gadā un turpmākajos gados ārpus sabiedrības ir realizējusi vismaz no pieciem sabiedrības biedriem iepirkto šīs sabiedrības biedra saimniecībā saražoto mežsaimniecības produkciju.
- 1.2.5. Punkts 11.13. būtu svītrojams. Mežsaimniecībā ražošanas cikls būtiski atšķiras no dažādajiem lauksaimniecības cikliem. Mežsaimnieciskās ražošanas procesā maziem un vidējiem meža īpašniekiem darījums ar kooperatīvu varētu būt vajadzīgs tikai reizi 10-15 gadu periodā.
- 1.2.6. Priekšlikums svītrot punktus 11.15. un 11.16. iekļautās normas. Mežsaimniecības pakalpojumu kooperatīviem, protams, ir jāievēro visa LR likumdošana, un katru specifisko jomu uzrauga kāda valsts institūcija, vai tas būtu Valsts ieņēmumu dienests vai Valsts meža dienests, Konkurences padome vai kāda cita institūcija, taču lietojot tik vispārīgas prasības, rodas iespējas pieņemt ļoti subjektīvus lēmumus. Turklāt, nedrīkstētu lietot dubultā soda principu, ja Valsts ieņēmumu dienests vai Valsts meža dienests būs uzlicis kādu administratīvo sodu, tas nedrīkstētu būt par pamatu, lai traucētu kooperatīva tālāku attīstību izslēdzot to no atzīto kooperatīvu loka. Ņemot vērā 2014.gada kooperatīvu atzīšanas pieredzi, atzīšanas kritērijiem ir jābūt skaidri definētiem, saprotamiem kā vērtētājiem, tā vērtējamam kooperatīvam. Lai novērstu subjektīvismu vērtēšanas procesā, noteikumu pielikumā vajadzētu paredzēt vērtēšanas veidlapu, ar skaidri norādītiem kritērijiem, kuri ir pārbaudāmi. Piemēram, aile- biedru reģistrs- ir/nav.
- 1.2.7. Ierosinām svītrot punktu 12.3. Saskaņā ar Meža likuma 30.pantu, meža inventarizācijas informācija par konkrētā īpašnieka vai tiesiskā valdītāja mežu ir ierobežotas pieejamības informācija, līdz ar to, ja komisijai, kādu apsvērumu dēļ, ir nepieciešama informācija konkrēta meža īpašuma (kadastra numura) līmenī, tai būtu jāvērsas Valsts meža dienestā norādot sava pieprasījuma pamatojumu. Kooperatīvi iesniedzot pieteikumu uz

atzīšanu varētu apliecināt, ka viņu biedru kopējā apsaimniekojamā platība ir vismaz 500 ha.

LMIB uzsver, ka jebkuriem grozījumiem atzīšanas noteikumos būtu jābūt spēkā pirms saimnieciskā gada uzsākšanas, nevis gada beigās, līdz ar to, ja šogad tiek pieņemts lēmums par kādu jaunu nosacījumu apstiprināšanu, vai izmaiņu izdarīšanu pašlaik spēkā esošajos nosacījumos, to varētu attiecināt tikai uz vērtēšanu par 2015. saimniecisko gadu, bet nekādā gadījumā par 2014.gadu.

Lai pārrunātu MK noteikumu "Noteikumi par valsts un Eiropas Savienības atbalsta piešķiršanas kārtību pasākumam "Ražotāju grupu un organizāciju izveide"" projektā iekļauto normu piemērojamību reālajiem apstākļiem, kādos pašlaik darbojas meža īpašnieku pakalpojumu kooperatīvās sabiedrības, LMIB 2014.gada 19.spetembrī Kalsnavā bija noorganizējusi sanāksmi, kurā bija aicināti piedalīties meža īpašnieku kooperatīvu pārstāvji. Ņemot vērā sanāksmē izdiskutēto, tika izstrādāti šādi priekšlikumi un argumenti.

1. Jaunajiem meža īpašnieku kooperatīviem uzsākot savu darbu vislielākās problēmas rada naudas līdzekļu trūkums. Skaidrs, ka ņemot vērā pirmo gadu nelielo darījumu apjomu, atskaitījumi no pārdotās koksnes neveido lielus uzkrājumus un kooperatīviem katastrofāli trūkst finansēšanas avotu savas darbības attīstīšanai. Ir praktiski neiespējami iegūt aizņemto kapitālu, jo bankas, nepastāvot finanšu nodrošinājumam, kooperatīviem aizdevumus neizsniedz. Tādējādi, paredzot, ka atbalstu izmaksā tikai par iepriekšējo gadu, iestājas „apburtais loks”, jo kooperatīvās sabiedrības līdzekļu trūkuma dēļ nevar finansēt atbalstāmas aktivitātes, bet atbalstu izmaksā par iepriekšējā gadā kooperatīva finansētajām aktivitātēm. Lai novērstu šo situāciju, ierosinām noteikumu projektā paredzēt, ka atbalsts tiek izmaksāts avansa veidā. Īpaši būtiski tas būtu pirmajā gadā pēc kooperatīvās sabiedrības atbilstības atzīšanas.
2. Otrs, bet ne mazāk svarīgs jautājums, ir aktivitātes, kuras atbalsta pasākuma tiek atbalstītas. Kā sapulcē norādīja kooperatīvo sabiedrību pārstāvji, ir jāparedz atbalsts pasākums, ne tādēļ, lai būtu šāds pasākums

ieviests, bet jāfinansē reālās vajadzības, kas izriet no pašreizējās kooperatīvo sabiedrību attīstības stadijas un mežsaimniecības specifikas. Ierosinām papildus pašlaik paredzētajam atbalstāmajām aktivitātēm paredzēt iespēju finansēt darbinieku, tai skaitā mežsaimniecisko darbinieku atalgojumu, darbinieku mobilitāti- autotransporta un degvielas izmaksas, instrumentu, kuri nepieciešami biedru mežu apsaimniekošanas nodrošināšanai, iegādi un pasākumu realizāciju, kuri saistīti ar jaunu biedru piesaisti.

3. Ņemot vērā līdzekļu trūkumu pirmajos darbības gados, atbalsta apjomu ierosinām noteikt šādi, izsakot atbilstošās normas, kā:

13.1. Pirmajā gadā atbalstu aprēķina, pamatojoties uz biedru kopējo apsaimniekoto meža platību uz brīdi, kad sabiedrība atbilstības statusu ieguvusi pirmo reizi, piemērojot atbalsta likmi 70 euro par vienu hektāru;

13.2. Nākamajos četrus gadus atbalstu aprēķina pamatojoties uz iepriekšējā gadā sabiedrības kopējo apsaimniekoto meža platību, attiecīgi otrajā gadā piemēro atbalsta likmi 50 euro par vienu hektāru, trešajā 40 euro, ceturtajā 20 euro, piektajā gadā 10 euro.

4. Noteikumu projekta pielikumā Nr.3 ierosinām veikt šādas izmaiņas;
- a. Kritēriju grupu „jaunie mežsaimnieki” aizstāt ar „meža īpašnieki, kuru īpašumā ir līdz 10 ha meža”;
 - b. Kritēriju grupu „Īstenojot biznesa plānu” aizstāt ar „Kooperatīvs ir izveidojis meža sertifikācijas grupu”;
 - c. Svītrot kritēriju grupu „Teritorijas attīstības indekss”, kooperatīvo sabiedrību var veidot biedri no dažādiem novadiem, bet kooperatīva administrācija var atrasties biedriem vieglāk pieejamā vietā, piemēram, pilsētā.

1.3. MPKS iespējas meža nekoksnes vērtību apsaimniekošanā

LMIB piedalījās COPA-COGECA seminārā, kurā tika diskutēts par meža nekoksnes vērtību apsaimniekošanas ieguldījumu lauku attīstībā. Šajās diskusijās

vairākkārt tika pieminētas meža īpašnieku kooperācijas iespējas, kas ļautu aktīvāk izmantot meža nekoksnes vērtības, tādējādi veicinot lauku attīstību un dzīvotspēju.

Seminārā tika uzsvērts, ka meža resursu pieejamība ir būtisks faktors veiksmīgai lauku ekonomikai un saimniecību dzīvotspējai laukos. Mežs piedāvā gan privāti iegūstamas vērtības, piemēram, sēnes, ogas, medības, gan sabiedrībai kopumā izmantojamās vērtības – ūdens un gaisa kvalitāte, CO₂ piesaiste, ainaviskās vērtības, u.c. Turklāt, meža nozare var piedāvāt sabiedrībai tādas vērtības, kas sabiedrībā tiek augstu vērtētas – vietēja izcelsme, īsa piegādes ķēde, atbildīga apsaimniekošana. Meža nekoksnes vērtībām ir pieaugoša loma lauku attīstībā. Piemēram, attīstot maršrutus, kuros apvienotas vairākas saimniecības, kurās apmeklētāji var atpūsties, izzināt dabu, ceļot, iemācīties jaunas prasmes, apgūt jaunas zināšanas. Dinamisks ir arī meža pakalpojumu sektors – takas, atpūta, piedzīvojumu parki, sports, koncerti, mežs kā izstāde, meža terapija, viesnīcas un restorāni, mājas kokos.

Seminārā tika uzsākta diskusija par ilgu laiku eksistējošu teoriju par to, ka īpašniekam audzējot koksni kā mērķa vērtību savā meža apsaimniekošanā, pārējās vērtības tiks iegūtas kā papildus labumi. Šobrīd šī teorija neiztur kritiku, daudzmērķu meža apsaimniekošanā ir jāņem vērā nekoksnes produktu pieaugošā loma. Ir valstis Eiropā, kur par nekoksnes produktiem un pakalpojumiem īpašnieks var iegūt lielākus ienākumus nekā no koksnes pārdošanas. Piemēram, nekoksnes produktu saražotā vērtība Eiropas savienībā: priedes sveķi – 3,2 mil eiro, ciedru rieksti 307 m eiro, korķis – 327 miljoni eiro.

Skatoties uz ES politikām, jānorāda uz diviem paradoksiem, kas šobrīd jāņem vērā plānojot Eiropas līmeņa politikas attiecībā uz lauku saimniecību dzīvotspēju un resursu ilgtspējīgu apsaimniekošanu. Viens ir meža nekoksnes vērtību pieaugošā loma un zaļā ekonomika, kas veicina atjaunojamu resursu izmantošanu no otras pusēs. Otrs paradokss attiecas uz saimniecību iespējām radoši attīstīties un veidot sadarbības tīklus un vienlaicīgi pieaugošo birokrātiju, kas ierobežo jaunas iniciatīvas.

Diskusijā par Eiropas Savienības Meža stratēģiju, pirmkārt, ir jāņem vērā meža īpašnieku viedoklis, jo meža īpašnieki ir tie, kas šobrīd nodrošina mežu ilgtspējīgu apsaimniekošanu. Nav pasaulē citas ilgtspējīgākās ražojošas nozares par

mežsaimniecību. Turpmākajiem politikas dokumentiem jānodrošina aktīva lauku uzņēmējdarbības vide, kas nodrošina zemju apsaimniekošanu. Neapsaimniekotas zemes var radīt nopietnus riskus attiecībā uz ugunsdrošību, ūdens kvalitāti.

Lai nodrošinātu meža nozares attīstību ir jāsadarbības aktīvāk ar citām nozarēm, lai inovācijas ienaktu no ārpuses. Meža nozarei ir tendence strādāt ar tradicionālām metodēm, trūkst jaunu risinājumu, jo nav attīstīta sadarbība ar citām jomām. Produkcijas un pakalpojumu diversifikācija ir iespējam lielākās teritorijās. Zinātnei ir iespējas piesaistīt sadarbības partnerus no citām nozarēm, kas ienestu jaunus komunikācijas kanālus. Meža nozarē trūkst inovācijas politikas.

2. Ūdensteču un ūdenstilpju aizsargjolsu apsaimniekošana

Lai risinātu jautājumu par ūdensteču un ūdenstilpju aizsargjolsu apsaimniekošanas efektivitāti, LMIB noorganizēja sanāksmi VARAM, kurā prezentēja problēmas būtību, un vēlāk izbraukuma semināru, lai dabā apskatītu esošā regulējuma efektivitāti un diskutētu par iespējamiem risinājumiem. Seminārā, kas notika 1.oktobrī Rūjienā, un kurā piedalījās pārstāvji no VARAM, ZM, DAP, VMD, LMIB, Latvijas Dabas fonda, Pasaules Dabas fonda, Vides aizsardzības kluba, tika apskatīti vairāki objekti, kuros uzskatāmi varēja novērtēt aizsargjoslu un ūdensteču stāvokli apsaimniekotā un neapsaimniekotā mežā.

Aizsargjolas funkcijas

Aizsargjolu likuma 7.pantā teikts, ka virszemes ūdensobjektu aizsargjoslas nosaka ūdenstilpēm, ūdenstecēm un mākslīgiem ūdensobjektiem, **lai samazinātu piesārņojuma negatīvo ietekmi uz ūdens ekosistēmām, novērstu erozijas procesu attīstību**, ierobežotu saimniecisko darbību applūstošajās teritorijās, kā arī saglabātu apvidum raksturīgo ainavu.

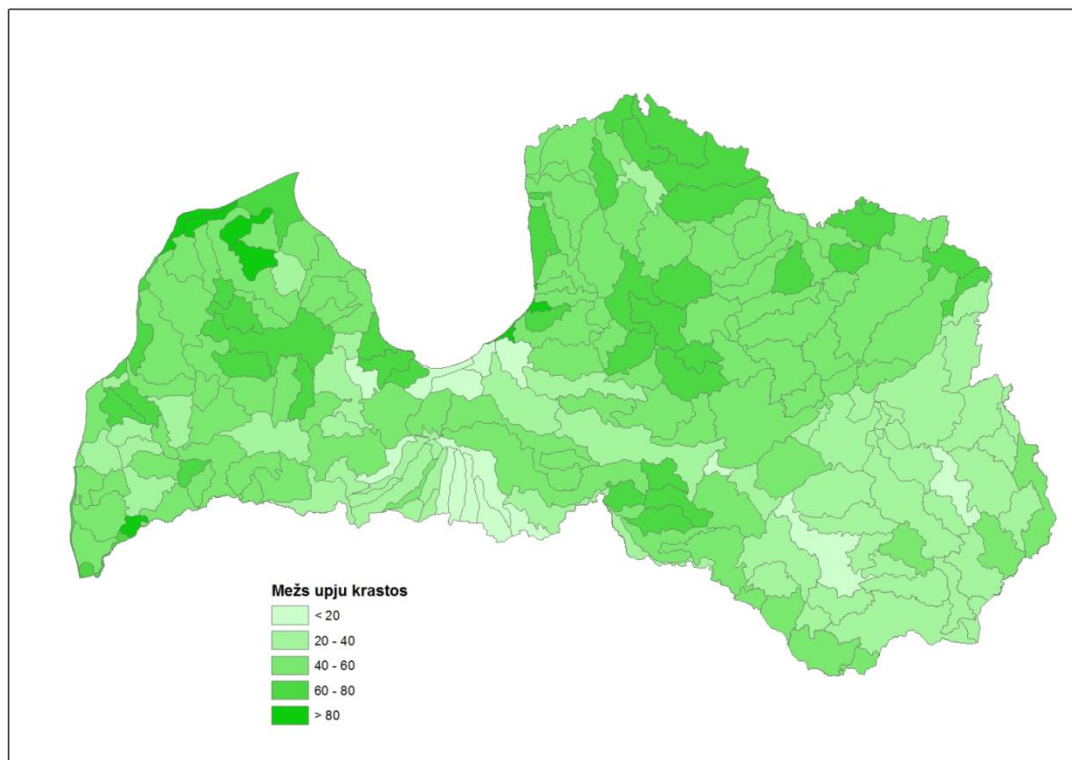
DAP hidrobiologs A.Urtāns savā prezentācijā skaidroja ūdensteces un aizsargjoslas mijiedarbību un aizsargjoslas ietekmi uz ūdens ekosistēmu. Upe un tās piekraste darbojas kā bioloģiska sistēma, kas nodrošina daudzas ūdens ekosistēmai svarīgas funkcijas:

- Ūdens atdzišana, skābekļa un gaismas ietekme
- Uzturas kukaiņu lidojošās formas –barība zivīm
- Kukaiņu kāpuri pārvēršas par lidojošiem kukaiņiem
- Kukaiņi iedēj olas
- Ūdens – kukaiņu paslēptuve dienā
- Putni ligzdo
- Dzīvotne tauriņiem un vabolēm
- Krasta stiprināšana
- Barības bāze putneim
- Kukaiņu dzīves vieta
- Paslēptuves taimiņu mazuļiem
- Lapas kā papildus barības vielas

Aisargjoslu likuma 7.pantā ir definēts mērķis:

Virszemes ūdensobjektu aizsargjoslas nosaka ūdenstilpēm, ūdenstecēm un mākslīgiem ūdensobjektiem, **lai samazinātu piesārņojuma negatīvo ietekmi uz ūdens ekosistēmām, novērstu erozijas procesu attīstību**, ierobežotu saimniecisko darbību applūstošajās teritorijās, kā arī saglabātu apvidum raksturīgo ainavu.

1.karte: Mežs upju krastos (% no kopējās meža platības novadā). (aut: J.Zariņš, M.Lūkins, J.Donis)

Ūdensteču un ūdenstilpju kvalitāti ietekmē šādi procesi:

- Ūdens eitrofikācija

- Ūdens erozija

- Sagāzumi.

Pie ūdens erozijas negatīvajām sekām jāpieskaita šādas norises:

Organiskās vielas zudums, augsnes struktūras degradācija, augsnes virskārtas sablīvēšanās, samazinās infiltrācijas spēja, samazinās gruntsūdeņu daudzuma papildināšanās, augsnes virskārtas nonešana, augu barības vielu zudumi, augsnes rupjo daļiņu frakcijas īpatsvara palielināšanās, erozijas izskalojumu un gravu veidošanās, augu bojāeja, augsnes auglības samazināšanās. Latvijā 15,4% lauksaimniecības zemju platībās – 380 000 ha konstatēta ūdens erozija.

Diskusija par ūdensteču aizsargjoslu apsaimniekošanu tika uzsākta sakarā ar meža īpašnieku novērojumiem par norisēm upju krastos – upju krasti netiek apsaimniekoti,

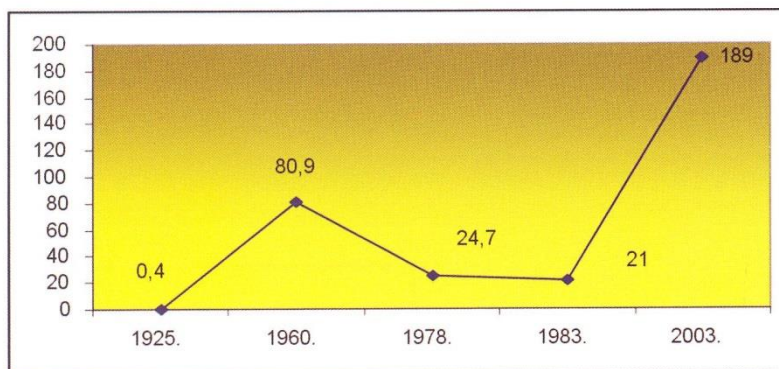

lielās platībās upju krastos aug baltalkšņi, kas ir ātraudzīga koku suga, ar izteiktu trupi augot ūdens tuvumā, kas veicina mežaudzes sabrukšanu un tālāk sekojošo negatīvo ietekmi uz ūdens ekosistēmu.

Lai rosinātu diskusiju par baltalkšņu audžu apsaimniekošanu ūdensteču krastos, jānorāda uz būtisko šīs sugas īpatsvara pieaugumu pēdējos gados:

Platība, tūkst. ha				
1925. g.	1960. g.	1978. g.	1983. g.	2003. g.
0,39	80,89	24,70	21,00	189,00

8.tabula. Baltalkšņa izplatības dinamika Latvijā 1925-2005.g., tūkst. ha

38.attēls. Baltalkšņa platību dinamika Latvijā laika posmā no 1925.-2003.g.g.

Avots: M.Daugaviete, 2006

Grafikā redzams būtisks baltalkšņu audžu pieaugums 20 gadu laikā.

Biogēnu un sedimentu aiztures spēja aizsargjoslā

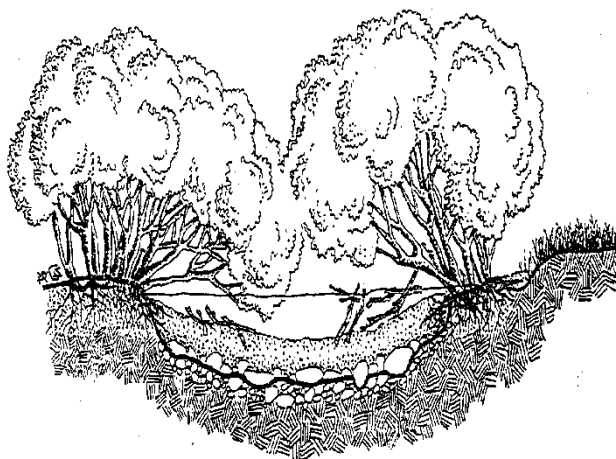
Parasti fosfors nedaudz izskalojas no visām augsnēm, taču ja augsnes piesātinājums ar fosforu kļūst augsts, izskalošanās var ievērojami palielināties. Fosfora noplūdes parasti ir lielākas smagās augsnēs ar augstu māla daļiņu saturu un mazu filtrācijas koeficientu, nekā vieglās augsnēs ar augstu smilts frakcijas saturu. Izveidojoties blīvai baltalkšņu audzei, tā veģetācijas periodā veido noēnojumu, kas neļauj izveidoties velēnai. Rudens, ziemas, pavasara periodā, kad lapas nobirst, tās tiek skalotas ūdenstilpē, kā arī velēnas neesamība aizsargjoslā nenodrošina augsnes filtrāciju.

Lai aizturētu 60-80% fosfora savienojumu vajadzīga 10m josla. Pievēršot uzmanību erodētā augšnes materiāla (sedimentu) aizturei 60-70% apjomā, ļoti svarīga joslas daļa ir pirmie 2m. Šāda platuma josla būtu obligāta meliorācijas sistēmu grāvjiem augšnes erozijas produktu aizturēšanai.

Noēnojuma ietekme

Ja noēnots ir apmēram 100 m garš upes posms, tad tas negatīvi ietekmē apmēram 40% no lašveidīgo zivju nārsta. Jo tumsā (un mūsu apstākļos bieži vien upē ar sanešiem klātu, vāji saistīgu gultni) te mītošo ūdens organismu ir maz. Noēnojums rada barības vielu trūkumu, kas padara šos upju posmus par zivju nārsta vietām nepiemērotus barības trūkuma dēļ. Jāizvērtē arī faktors, ka atklāti posmi vieglāk uzsilst un aizaug. Tādēļ optimāls risinājums aizsargjoslām būtu mozaīkveida koku/krūmu apaugums.

Noēnojums un upes produktīvā šķērslaukuma samazinājums. Iztvaikošana.

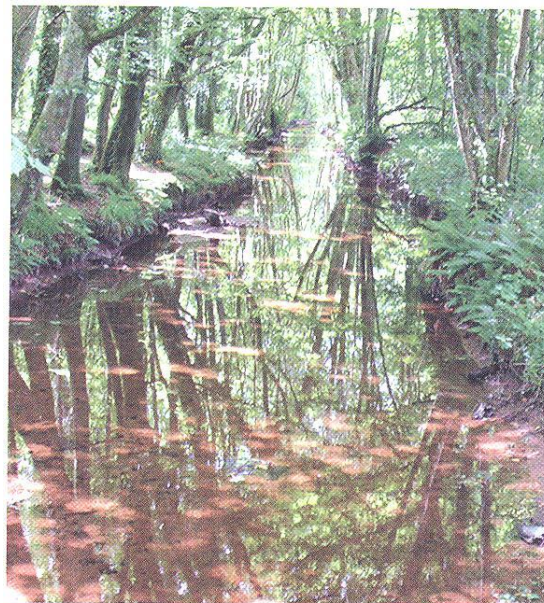
Ūdens erozijas un sedimentācijas rezultātā upes krasti tiek *izgrauzti*, ūdensteces kļūst seklākas, kas paplašina ūdensteces virsmas laukumu. Iestājoties siltam laikam, ievērojami palielinās ūdens iztvaikošana, kas būtiski samazina tekošā ūdens

daudzumu upēs, kas negatīvi ietekmē zivju pārvietošanos.

Lai veidotos nostiprināts krasts, ir jābūt 1-2 metru platai lakstaugu zonai. Pretējā gadījumā velēnas neesamība veicina sakņu izskalošanos un koku gāšanos upē, kas pastiprināti veido sedimentāciju un organizko vielu pūšanas procesā patērē skābekli un pasliktina ūdens kvalitāti.

Excessive shade has led to significant bank erosion resulting in the formation of a wide shallow silted channel.

Secinājums: Koku un zālāju joslu 70:30 - 50:50 attiecība nodrošina krastu stabilitāti, aizauguma kontroli un bioloģisko daudzveidību.

Sedimentācijas mehānisms un efekts.

Sedimentācijas rezultātā upēs aizpildās un izzūd dabiskie padziļinājumi. Jau 15% sedimentu aizķepina oļu starptelpas un iznīcina lašveidīgo nārsta vietu, 20 - 25% sedimenta aizsērējums ir kritisks ziemeļu upespērlenei un biežajai perlamutrenei.

Bebu populācijas ietekme

Latvijas 110 000 bebru bloķē zivju un citu organismu migrācijas ceļus. Bebru izveidotie dambji aiztur sedimentus, bet vienlaikus veicina ūdens līmeņa celšanos un izskalo no samitrinātās augsnes biogēnus. Tādējādi piesārņojuma cietā (sedimentu) frakcija tiek nomainīta ar daudz grūtāk pārtveramo un samazināmo izšķīdušo biogēnu frakciju.

Baltalkšņu ietekme aizsargjoslās

Šobrīd baltalkšņu (*Alnus incana* (L.) Moench) audzes veido ~10 % (330 000 ha) no kopējās mežu platības Latvijā. Serdes trupes sastopamība variēja 1 – 54%,

robežās, vidēji 18% baltalkšņu celmu. Serdes trupe ne vien veicina koku sabrukšanu un sagāzumu veidošanu, bet arī sagāztie koki veicina trupes izplatību uz citām mežaudzēm.

Secinājumi no DAP eksperta, hidrobiologa Andra Urtāna ziņojuma

Meža piekrastes aizsargjosla ir filtrs un lai nodrošinātu tā veiksmīgu funkcionēšanu, tā ir jāapsaimnieko. Apsaimniekošana veicama ar izpratni par ūdeņu sistēmas funkcionēšanu.

Esošais normatīvais regulējums – vai tas darbojas

Šobrīd normatīvie akti 10 metru platā joslā upes abos krastos aizliedz veikt galveno cirti, drīkst veikt kopšanas cirti. Atkarībā no upes garuma papildus ierobežojums ir veikt kailcirti platākā joslā (līdz 50m, drīkst veikt izlases cirti.

Novērtējot dabā upju aizsargjoslas, kurās dominē baltalksnis, jāsecina, ka lielākoties šīs platības netiek apsaimniekotas. Kā atsevišķi pozitīvi piemēri ir tajos gadījumos, kad īpašnieks dzīvo upes tuvumā un pakāpeniski mežu krasta joslā apsaimnieko.

Analizējot iemeslus, kāpēc šobrīd meža īpašnieki neapsaimnieko baltalkšņu mežus ūdensteču aizsargjoslās, atklājas vairāki iemesli:

- **Šķērslaukums.** Nereti pāraugušās baltalkšņu audzēs daļa koku ir sagāzušies un palikušo koku šķērslaukums ir tāds, kas nepieļauj veikt kopšanas cirti.
- **Sarežģīti apstākļi mežizstrādei.** Mežaudzēs, kur daļa koku ir sagāzušies un kopā ar krūmājiem tie veido tādus apstākļus, ka pārvietošanās mežaudzē ir ļoti apgrūtināta.
- **Mežizstrāde ar zaudējumiem.** Izvērtējot sarežģītos mežizstrādes apstākļus, kā arī rezultātā iegūstamos sortimentus, kas ir pārsvarā malka

ar salīdzinoši zemu cenu, mežizstrādes izmaksas lielā daļā gadījumu var būt ar zaudējumiem.

Semināra gaitā bija iespējams apskatīt mežaudzi, kura tika nelikumīgi nocirsta pirms 12 gadiem. Pašreizējais īpašnieks to ir izkopis un šobrīd tur ir izveidojies lapu koku mežs ar jauktu sugu sastāvu. Upē netika konstatēti koku sagāzumi, krastu izskalojumi vai citas ūdenstilpei nelabvēlīgas norises. Šāds piemērs liecina, ka ir iespējams aizsargjoslas apsaimniekot tādā veidā, kas novērš lielāko daļu nelabvēlīgas ietekmes, ko rada līdzšinējais regulējums.

Ietekme uz ainavu un bioloģiskā daudzveidība

Analizējot citus aspektus, ko varētu ietekmēt normatīvā regulējuma maiņa, piemēram, ietekme uz ainavu un bioloģisko daudzveidību, tiek apskatīts dokuments „Ainavu politikas pamatnostādnes 2013.-2019.”¹, kas apstiprināts 2013.gadā Ministru kabinetā.

Tajā teikts, ka Latvijas ainavas ir veidojušās ilgā laika posmā ciešā dabas procesu un cilvēku aktivitāšu mijiedarbībā. Izšķirošie dabas faktori Latvijas ainavu attīstībā bija klimats un ledāja atkāpšanās pirms 12-14 tūkstošiem gadu, kas, nosakot reljefa un augšņu daudzveidību, ietekmēja veģetācijas izplatību un vēlāk arī zemes izmantošanu. Līdz ar cilvēku ienākšanu Latvijas teritorijā ainavas būtiski ietekmēja dažādas cilvēku aktivitātes: meža izciršana, zemes apstrāde, kā arī ostu, ceļu un apdzīvoto vietu attīstīšana. Līdz ar to visas Latvijas mūsdienu ainavas ir tiešā vai netiešā veidā cilvēku veidotas kultūrainavas -vēstures liecinieces, kurās kultūrvēsturiskie elementi un struktūras ir saglabājušās gan no laika pirms mūsu ēras, gan jaunākiem laikiem. Arī pašlaik valsts institūcijas, pašvaldības, privātas un sabiedriskas organizācijas un arī katrs indivīds ar saviem lēmumiem un konkrētu darbību ietekmē ainavu raksturu un kvalitāti.

Dokumentā tiek rakstīts, ka pēdējos 20 gados vietām ir būtiski samazinājies atklāto lauku ainavu īpatsvars, kas samazina dabas daudzveidību, ainavu vizuālo vērtību un potenciālu tūrisma attīstībai, it īpaši paugurainēs. Šīs izmaiņas apstiprina arī Latvijas

iedzīvotāji. 2002.-2003.gadā septiņās lauku pašvaldībās veiktās aptaujas rezultāti rāda, ka 73 procenti lauku un 60 procenti pilsētu iedzīvotāju uzskata, ka lauksaimniecības zemju aizaugšana ar krūmiem samazina lauku ainavas skaistumu. Arī O. Nikodemus, LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultātes dekāns un Vides zinātnes nodaļas Lietišķās vides zinātnes katedras profesors, ir teicis, ka „Abavas senlejas liela daļā bija bez kokiem. Pagājušā gadsimta 30. gadu fotogrāfijās redzam, ka Salacas ieleja ir bez mežiem. Varam droši teikt, ka ainava bija atklātāka”.²

Tādējādi upju aizsargjoslu pareiza apsaimniekošana dotu ieguldījumu gan ainavas uzlabošanā, gan tūrisma aktivitātes veicināšanā, jo būtiski tiktu samazināts upēs sagāzto koku apjoms, kas tās padara nepieejamas ūdenstūristiem.

Runājot par izmaiņu ietekmi uz bioloģisko daudzveidību, jāpiemin O.Nikodemusa² secinājums: „Ja skatāmies no ekoloģiskā viedokļa, tad, kamēr notiek lauksaimniecības zemju aizaugšanas process, ir gan krūmu puduri, gan kādi lielāki koki, pļavas arī vēl saglabājušās, tikmēr viss ir kārtībā. Tas ir būtisks ieguldījums bioloģiskajā daudzveidībā. Bet, kad viss lauks jau ir aizaudzis ar baltalkšņiem un zem tiem apakšā vairāk nekas cits neaug, tad sugu daudzveidība tajā teritorijā samazinās daudzkārt”, kas ļauj izdarīt pieņēmumu, ka tieši attiecībā uz baltalkšņu audzēm, ietekme uz bioloģisko daudzveidību varētu būt pozitīva.

LMIB priekšlikums izmaiņām aizsargjoslu likumā:

Izteikt 7.panta 1.daļas 3.punktu šādā redakcijā:

3) aizliegts veikt 50 metrus platā joslā kailcirtes, izņemot **mežaudzēs, kurās valdošā koku suga ir baltalksnis**, koku ciršanu ārkārtas situāciju seku likvidēšanai un vējgāžu, vējlaužu un snieglaužu seku likvidēšanai, kā arī palieņu pļavu atjaunošanai un apsaimniekošanai. Ja aizsargjosla ir šaurāka par 50 metriem, kailcirtē aizliegta visā aizsargjoslas platumā;

Izteikt 7.panta 1.daļas 5.punkta e. apakšpunktu šādā redakcijā:

e) veikt galveno cirti, izņemot koku ciršanu ārkārtas situāciju seku likvidēšanai, vējgāžu, vējlaužu un snieglaužu seku likvidēšana, **kā arī mežaudzēs kurās valdošā koku suga ir baltalksnis.**

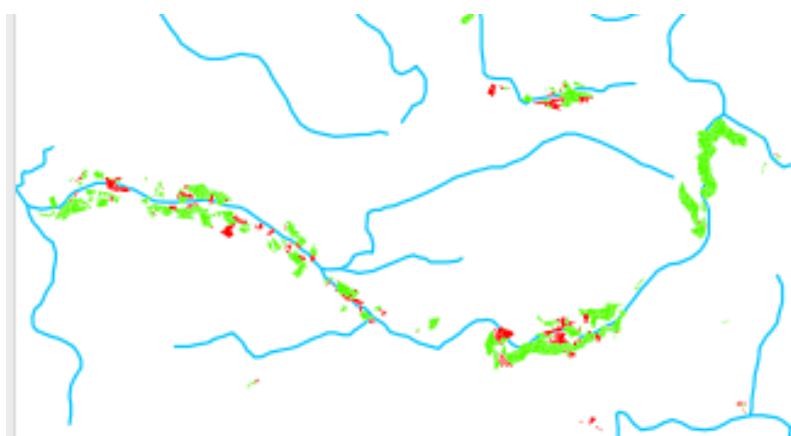
Lai analizētu iespējamos riskus attiecībā uz iespēju vairāk cirst baltalksni, tika analizētas pieejamās datu bāzes attiecībā uz baltalkšņa kā sugas īpatsvaru mežos un aizaugušās lauksaimniecības zemēs, kā arī uz īpašnieku struktūru.

Baltalkšņa īpatsvars:

Meža zemēs – 9.4% (MSI
1.cikls)

Aizaugušās

lauksaimniecības zemēs –
19.9% (MSI 1.cikls).

Izmaiņas piecu gadu
periodā:

Uz 8.9% meža zemēs (MSI 2.cikls)

Uz 20.2% aizaugušās lauksaimniecības zemēs (MSI 2.cikls).

Piemērs par ietekmi uz atvērumiem pie upes. Sarkanie – baltalkšņu nogabali.

Teorētiski pieejamie baltalkšņu nogabali ir daudzu īpašnieku zemēs, kas nozīmē, ka ļoti grūti iedomājama vienlaicīga šo teritoriju izmantošana, jo šādi nogabali (Ba aizsargjoslās) tikai inventarizētajos mežos ir vairāk kā 5600 kadastra vienībās.

PROJEKTU LĪDZFINANSĒ
EIROPAS SAVIENĪBA

EIROPAS LAUKSAIMNIECĪBAS FONDS LAUKU ATTĪSTĪBAI:
EIROPA INVESTĒ LAUKU APVIDOS

Privātās mežsaimniecības attīstība. Priekšlikumi LAP 2014.-2020.

Atsauces uz izmantotajiem literatūras avotiem:

¹ – Ainavu politikas pamatnostādnes 2013.-2019.gadam,

polsis.mk.gov.lv/LoadAtt/file10187.doc

²- Zinātnes Vēstnesis - 2009.gada 20.aprīlis. Par ainavu, kas nav tikai ainava.

http://www.lza.lv/index.php?option=com_content&task=view&id=609&Itemid=47